

15. Кагановська Т.Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні : [монографія] / Т.Є. Кагановська. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 330 с.
16. Управління в митній службі : [підручник] : за заг.ред. Ю.Д. Кунєва. – К. : ЦУЛ, 2006. – 408 с.
17. Телюх Є.М. Кадрова політика як складова конкурентоспроможності підприємства / Є.М. Телюх, Р.Г. Жарлінська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/3_ANR_2011/Economics/6_78926.doc.htm.
18. Державна пенітенціарна служба України // Офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kvs.gov.ua/struktura/Struktura.pdf>.
19. Державна пенітенціарна служба України // Офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/750599>.

КОЗІЙ В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри підтримання
державного обвинувачення
(Національна академія прокуратури України)

ВЕРНИДУБОВ І. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри підтримання
державного обвинувачення
(Національна академія прокуратури України)

УДК 343.11

**ПОНЯТТЯ ОБ'ЄДНАННЯ Й ВИДІЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

У статті досліджено поняття об'єднання й виділення кримінальних проваджень за законодавством України. Розуміння вказаного поняття є необхідним для правильного прийняття прокурором і судом відповідних процесуальних рішень.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне провадження, об'єднання й виділення матеріалів досудового розслідування, об'єднання й виділення кримінальних проваджень.

В статье исследовано понятие объединения и выделения уголовных производств в соответствии с законодательством Украины. Понимание указанного понятия является необходимым для правильного принятия прокурором и судом указанных процессуальных решений.

Ключевые слова: досудебное расследование, уголовное производство, объединение и выделение материалов досудебного расследования, объединение и выделение уголовных производств.

In the article investigated the issues of joinder and severance of criminal cases in the legislation of Ukraine. Understanding of the indicated concept is a necessity for a correct acceptance by a public prosecutor and court of corresponding judicial decisions.

Key words: pre-trial investigation, criminal proceedings, joinder and severance of materials of a prejudiciary inquiry, joinder and severance of criminal proceedings.

Вступ. У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) об'єднання й виділення матеріалів досудового розслідування регламентовано ст. 217, за змістом якої в разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань: 1) щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення; 2) щодо однієї особи, підозрюваної в учиненні кількох кримінальних правопорушень; 3) матеріали досудових розслідувань, у яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, учинені однією особою (особами).

Стосовно виділення матеріалів досудового розслідування в окреме провадження законодавцем встановлено правило, згідно з яким матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду (ч. 4 ст. 217 КПК України).

Можливість об'єднання й виділення матеріалів кримінального провадження в суді регламентовано ст. 334 КПК України, згідно з якою матеріали кримінального провадження можуть об'єднуватися в одне провадження або виділятися в окреме провадження ухвалою суду, на розгляді якого вони перебувають, згідно з правилами, передбаченими ст. 217 КПК України. Крім того, КПК України передбачено таке: безальтернативне виділення кримінального провадження щодо особи, з якою укладено угоду (ч. 8 ст. 469); обов'язкове з'ясування можливості виділення в окреме кримінальне провадження щодо неповнолітнього під час досудового розслідування (ст. 494); можливість об'єднання або виділення в окреме кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, за наявності підстав, передбачених КПК України (ст. 510).

Отже, рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування на стадії досудового розслідування приймається прокурором (ч. 5 ст. 217 КПК України), а на стадії судового розгляду – судом (ст. 334 КПК України).

Постановка завдання. Для правильного прийняття прокурором, судом відповідних процесуальних рішень і подальшого здійснення процесуальної діяльності розуміння поняття об'єднання й виділення матеріалів досудового розслідування та кримінальних проваджень є вкрай необхідним.

Водночас після набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України уваги з боку науковців вказаному питанню не приділяється, незважаючи на повсякденне прийняття таких процесуальних рішень у правозастосовній діяльності прокурора й суду.

Результати дослідження. Для розуміння таких понять, як «об'єднання» та «виділення» слід звертатися до словника української мови.

Об'єднання – дія за значенням, ціле, що склалося на основі з'єднання, поєднання чого-небудь; об'єднувати – з'єднувати в одне ціле; робити одним цілим; сполучати між собою: містити в собі; мати в своєму складі [5, с. 494].

Отже, при об'єднанні в одне провадження матеріалів різних досудових розслідувань чи кримінальних проваджень із двох або більше утворюється одне кримінальне провадження.

Виділення – дія за значенням. Виділяти означає таке: 1) відокремлювати кого-, що-небудь від загальної кількості, маси, з якоюсь метою; 2) вирізняти кого-, що-небудь серед інших, зосереджувати увагу на комусь, чомусь [5, с. 388].

Точні, упорядковані термінологічні системи галузевих законів активно сприяють розвитку в потрібному напрямі певних груп суспільних відносин і слугують імпульсом для нових наукових досліджень, що опираються на чіткі усталені терміни [4, с. 25].

Застосування терміна «виділення» в точному його значенні, на нашу думку, має місце тоді, коли з великого за обсягом кримінального провадження в окреме виділяються одне чи кілька значно менших стосовно однієї чи кількох осіб, а також якщо із кримінального провадження виділяються матеріали, які не стосуються кримінальної відповідальності особи.

Синонімом терміна «виділення» й антонімом терміна «об'єднання» є «роз'єднання». Роз'єднання – дія за значенням. Роз'єднувати – означає відокремлювати, відділяти одне від одного [5, с. 496].

Указаний термін, вважаємо, охоплює як випадки, коли з великого за обсягом кримінального провадження в окреме виділяється одне чи кілька значно менших стосовно однієї чи кількох

осіб, так і випадки, коли одне кримінальне провадження роз'єднується на кілька умовно рівнозначних.

Зазначене дає змогу дійти висновку про те, що замість терміна «виділення» на законодавчому рівні можливим є використання терміна «роз'єднання» як універсального.

Зазначений термін використовується також у цивільному процесуальному законодавстві. Ст. 126 Цивільного процесуального кодексу України передбачено об'єднання й роз'єднання позовів, а саме: суддя під час відкриття провадження у справі, підготовки справи до судового розгляду або суд під час її розгляду мають право постановити ухвалу про об'єднання в одне провадження кількох однорідних позовних вимог за позовами одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача чи до різних відповідачів або за позовом різних позивачів до одного й того самого відповідача. Залежно від обставин справи, суддя чи суд мають право постановити ухвалу про роз'єднання кількох поєднаних в одному провадженні вимог у самостійні провадження, якщо їх спільний розгляд ускладнює вирішення справи [7].

При визначенні термінів «об'єднання» й «виділення» кримінальних справ під час дії КПК 1960 р. та в Російській Федерації науковцями висловлювалися різні точки зору.

Наприклад, Д.В. Дробінін, вивчаючи в 1999 р. об'єднання й виділення кримінальних справ як гарантію їх усебічного дослідження, розглядав їх як самостійний інститут кримінально-процесуального права й одну із загальних умов попереднього слідства та зазначав, що рішення про об'єднання й виділення справ містить відповіді на питання про оптимальний обсяг слідчого провадження, визначає подальше спрямування справи і створює умови для всебічного, повного й об'єктивного дослідження [1, с. 8, 9].

На думку російського науковця Д.А. Черкасова, висловлену у 2005 р., визначення об'єднання та виділення кримінальних справ і матеріалів в одному провадженні як однієї із загальних умов попереднього розслідування й судового розгляду, самостійного кримінально-процесуального інституту, кримінально-процесуальних рішень і діяльності уповноважених осіб не можна протиставляти. Розгляд цих правових категорій дає змогу дійти висновку, що вони не суперечать, а органічно доповнюють одна одну. Виходячи із цього, слід погодитися з позицією Ш.Ф. Шарафутдінова, який розглядав «об'єднання кримінальних справ і матеріалів» як категорії, які означають відповідні процесуальні рішення й діяльність уповноваженої особи, що здійснюється на їх основі [8, с. 38].

Аналізуючи поняття об'єднання та виділення кримінальних проваджень, необхідно звернути увагу на те, що на стадії досудового розслідування законом передбачено об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування, а на стадії судового розгляду – матеріалів кримінального провадження.

Визначення поняття «досудове розслідування» міститься в п. 5 ст. 3 КПК України, відповідно до якої це стадія кримінального провадження, що починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Отже, зібрані або одержані слідчим, прокурором матеріали (заява про вчинення кримінального правопорушення, протокол огляду місця події) стають матеріалами досудового розслідування лише після внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Порядок формування й ведення ЄРДР регламентовано «Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» (далі – Положення), затвердженим Наказом Генерального прокурора України від 17.08.2012 р. № 69 [3].

Згідно з пп. 13 розділу 2.1 указанного Положення, відомості про об'єднання та виділення досудових розслідувань підлягають унесенню до ЄРДР. При цьому пп. 3 розділу 3.1 Положення передбачено, що відомості про об'єднання (виділення) матеріалів досудового розслідування підлягають унесенню до ЄРДР протягом 24 годин з моменту прийняття рішення.

За змістом ч. ч. 1, 3 ст. 110 КПК України процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду. Рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Постанова виноситься у випадках, передбачених КПК України, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне.

Рішення про об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування є процесуальним рішенням прокурора, й, за змістом ст. 217 КПК України, у випадку прийняття такого рішення закон прямо не зобов'язує прокурора приймати відповідну постанову, залишаючи це на його розсуд (коли він визнає це за потрібне). Рішення суду про об'єднання й виділення кримінальних проваджень на стадії судового розгляду приймається у формі ухвали.

Однак, зважаючи на те що наслідком прийняття прокурором такого рішення є подальше здійснення процесуальної діяльності стосовно однієї або кількох осіб у межах іншого досудового розслідування, прийняття відповідної постанови з чітким зазначенням підстав для об'єднання чи виділення, а також переліку матеріалів, які об'єднуються чи виділяються, є необхідним у практичній діяльності, що свідчить про необхідність передбачення в кримінальному процесуальному законі окремої норми, якою це буде регламентовано.

Облік кримінальних правопорушень і прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження здійснюється у ЄРДР.

Так, відповідно до п. 2.7 Положення, у разі зазначення в заяві, повідомленні про кілька вчинених кримінальних правопорушень або виявлення їх безпосередньо прокурором, слідчим чи працівником іншого підрозділу, незалежно від часу їх учинення, наявності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, відомості про них заносяться до ЄРДР за кожним правопорушення окремо.

П. 2.8 Положення передбачено, що про виявлене під час досудового розслідування кримінальне правопорушення в межах одного кримінального провадження слідчий за довідником 1 «Перелік інших джерел, з яких виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення» заносить відомості до ЄРДР про джерело, з якого виявлено кримінальне правопорушення, та відомості про кримінальне правопорушення. Кримінальному провадженню за цим правопорушенням присвоюється новий номер.

Отже, у випадку одержання заяви, повідомлення про вчинення кількох кримінальних правопорушень однією або кількома особами й з огляду на наявність зв'язку між діяннями та особами вони мають розслідуватися в одному провадженні, їх реєстрація здійснюється окремо, тобто фактично штучно приймається рішення про їх виділення в різні досудові розслідування залежно від кількості вчинених кримінальних правопорушень.

Водночас таке виділення з точки зору наявності процесуальних підстав для їх досудового розслідування в одному провадженні не можна вважати правильним, оскільки це суперечить положенню ч. 4 ст. 217 КПК України, адже виділення матеріалів досудового розслідування може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Тому такі виділені матеріали досудового розслідування після їх реєстрації в ЄРДР, на нашу думку, підлягають негайному об'єднанню в одне провадження, і тому Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань доцільно доповнити відповідним правилом.

Як зазначалося вище, наведені у ст. 217 КПК України підстави об'єднання й виділення стосуються саме матеріалів досудового розслідування, а не матеріалів кримінального провадження.

Визначення поняття кримінального провадження міститься в п. 10 ст. 3 КПК України, відповідно до якого кримінальне провадження – це досудове розслідування та судове провадження, процесуальні дії у зв'язку з учиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Відтак, при визначенні поняття кримінального провадження законодавець визначає його як сукупність стадій провадження (досудове розслідування та судове провадження), а також як процесуальну діяльність органу досудового розслідування й суду у зв'язку з учиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

При цьому процесуальна діяльність здійснюється як на стадії досудового розслідування, так і на стадії судового провадження. Стадії кримінального провадження та процесуальна діяльність взаємопов'язані між собою і є нерозривними елементами кримінального провадження.

Як слушно зазначає О.В. Маслій, термін «кримінальне провадження» є всі підстави характеризувати через стадії розслідування кримінальних проваджень і їх судового розгляду (п. п. 5, 14 ст. 3 тощо); сукупність процесуальних дій (п. 10 ст. 3, ч. 1 ст. 20 тощо); механізми й процедури (зокрема судові, п. 24 ст. 3, ст. 6, ч. 2 ст. 27); форми реалізації прав і повноважень усіма учасниками (ст. 7); розуміння словосполучення «кримінальна справа» (п. 2 ст. 9, ч. 2 ст. 19, ст. 284, ч. 1 ст. 342 тощо) [2, с. 23].

Отже, об'єднання й виділення кримінальних проваджень – це об'єднання або виділення процесуальної діяльності, об'єднання або відокремлення сукупності матеріалів – результатів діяльності слідчого, слідчого судді, прокурора в ході досудового розслідування та суду під час судового розгляду.

Наслідком об'єднання й виділення матеріалів досудового розслідування є зміна обсягу процесуальної діяльності; і самі дії щодо об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування водночас також є процесуальною діяльністю, а отже, тісно взаємопов'язані як між собою, так і з матеріалами досудового розслідування.

Зазначене свідчить про те, що, замість об'єднання або виділення матеріалів досудового розслідування, у ст. 217 КПК України доцільним є використання терміна «об'єднання або виділення кримінального провадження як такого, що всебічно й повно характеризує відповідну процесуальну діяльність».

Не випадково автори Словника кримінальної процесуальної термінології визначають виділення матеріалів кримінального провадження (а не матеріалів досудового розслідування) як процедуру виокремлення матеріалів в окреме провадження щодо одного або кількох кримінальних правопорушень, якщо одна особа підозрюється в учиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше особи підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень. Рішення про виділення матеріалів досудового розслідування приймається прокурором, у судовому розгляді матеріали виділяються в окреме провадження ухвалою суду (ст. ст. 217, 334 КПК України) [6, с. 12].

Об'єднання матеріалів кримінального провадження ними визначено як процесуальне рішення, яке приймається виключно прокурором під час досудового розслідування й полягає у проведенні необхідних процесуальних дій у межах одного кримінального провадження щодо кількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної в учиненні кількох кримінальних правопорушень. Таке об'єднання сприяє всебічності всіх обставин учиненого кримінального правопорушення, які підлягають доказуванню, процесуальній економії, забезпеченню можливого примирення сторін і прийняттю справедливого рішення (ст. 217 КПК України) [6, с. 63].

Наведені визначення є слушними, проте визначення поняття «виділення матеріалів кримінального провадження» не відображає випадків виділення кримінальних проваджень, напередодні об'єднаних у зв'язку з наявністю достатніх підстав вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, учинені однією особою (особами) за умови, що в ході подальшого досудового розслідування встановлено відсутність будь-якого зв'язку між злочинами й особами. Аналогічно при визначенні поняття «об'єднання матеріалів кримінального провадження» не враховано передбачені ст. 217 КПК України випадки об'єднання кримінальних проваджень, щодо яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, стосовно яких здійснюються ці розслідування, учинені однією особою (особами).

Вважаємо, що об'єднання та виділення кримінальних проваджень слід розглядати в єдності та взаємозв'язку рішення, процедури й подальшої процесуальної діяльності, пов'язаної зі зміною обсягу кримінального провадження.

Тому, на нашу думку, об'єднання та виділення матеріалів кримінального провадження – це передбачені кримінальним процесуальним законом процесуальні рішення і процесуальна діяльність прокурора на стадії досудового розслідування й суду під час судового провадження, наслідком яких є об'єднання або виділення як процесуальної діяльності, так і об'єднання або роз'єднання сукупності матеріалів – результатів діяльності слідчого, слідчого судді, прокурора в ході досудового розслідування та суду під час судового розгляду, наслідком яких є зміна обсягу кримінального провадження.

Якщо на стадії досудового розслідування кримінальним процесуальним законом передбачено об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування, то на стадії судового розгляду законодавець передбачив об'єднання й виділення матеріалів кримінального провадження згідно з правилами, передбаченими ст. 217 КПК України.

При цьому, за змістом законодавчих норм, об'єднання й виділення матеріалів досудового розслідування та кримінального провадження стосується питання вирішення саме кримінальної відповідальності особи в межах іншого кримінального провадження.

Водночас як слідчій, так і судовій практиці відоме об'єднання й виділення із кримінального провадження матеріалів, які не стосуються кримінальної відповідальності особи, але на підставі яких підлягає вирішенню питання щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності (наприклад, якщо за одним із епізодів злочинної діяльності, згідно зі ст. 185 Кримінального кодексу України, після проведення товарознавчої експертизи встановлено, що суми таємно викраденого недостатньо для притягнення особи до кримінальної відповідальності за крадіжку, проте в її діях наявний склад адміністративного правопорушення) або застосування заходів дисциплінарного впливу відповідно до дисциплінарних статутів – позбавлення класного чину, спеціального звання, кваліфікаційного класу, звільнення із обійманої посади у зв'язку з учиненням кримінального правопорушення.

У зв'язку з цим, на нашу думку, КПК України доцільно доповнити відповідною нормою, яка передбачатиме можливість виділення таких матеріалів.

Висновки. Проведе дослідження дає змогу дійти висновків, що, замість терміна «виділення», на законодавчому рівні можливим є використання терміна «роз'єднання» як універсального, а, замість «об'єднання або виділення матеріалів досудового розслідування», у ст. 217 КПК України доцільним є використання терміна «об'єднання або виділення кримінального провадження» як такого, що всебічно й повно характеризує відповідні процесуальні рішення та діяльність.

Об'єднання й виділення кримінальних проваджень слід розглядати в єдності та взаємозв'язку рішення, процедури й подальшої процесуальної діяльності, пов'язаної зі зміною обсягу кримінального провадження. Тому, на нашу думку, об'єднання та виділення матеріалів кримінального провадження – це передбачені кримінальним процесуальним законом процесуальні рішення і процесуальна діяльність прокурора на стадії досудового розслідування й суду під час судового провадження, наслідком яких є об'єднання або виділення як процесуальної діяльності, так і об'єднання або роз'єднання сукупності матеріалів – результатів діяльності слідчого, слідчого судді, прокурора в ході досудового розслідування та суду під час судового розгляду, наслідком яких є зміна обсягу кримінального провадження.

Відповідно, виділення матеріалів із кримінального провадження – це процесуальні рішення і процесуальна діяльність прокурора на стадії досудового розслідування й суду під час судового провадження, наслідком яких є відокремлення сукупності матеріалів – результатів діяльності слідчого, слідчого судді, прокурора в ході досудового розслідування та суду під час судового розгляду, які не стосуються кримінальної відповідальності підозрюваного (обвинуваченого).

Список використаних джерел:

1. Дробинин Д.В. Соединение и выделение уголовных дел как гарантия их всестороннего исследования : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / Д.В. Дробинин. – Самара, 1999. – 16 с.
2. Маслій О.В. Кримінальне провадження: загальна характеристика та система / О.В. Маслій // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 20–24.
3. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань», затверджене Наказом Генерального прокурора України від 17.08.2012 р. № 69.
4. Савицкий В.Н. Язык процессуального закона. Вопросы терминологии / В.Н. Савицкий ; под ред. А.Я. Сухарева. – М. : Наука, 1987. – 286 с.
5. Словник української мови : в 10 т. – К., 1970. – Т. 5. – 1970. – С. 494.
6. Словник кримінальної процесуальної термінології / укладачі О.М. Толочко, О.В. Баулін, Г.П. Власова, Г.О. Ганова та ін. ; Національна академія прокуратури України. – К. : НАПУ, 2014. – 134 с.
7. Цивільний процесуальний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
8. Черкасов Д.А. Соединение и выделение уголовных дел и материалов в российском уголовном процессе : дисс. ... канд. юрид. наук / Д.А. Черкасов. Тюмень, 2005 – 246 с.

